

FESTES I COSTUMS

.....

SANT JOAN

PATRÓ DE CALVIÀ

Ajuntament de
Calvià Mallorca

Cultura
calvià.com

DL PM 825-2019

Sant Joan Baptista, també anomenat el Precursor, és el patró del municipi des del temps de la Conquesta. El 14 d'abril de 1248, el Papa Innocenci IV signava a Lió la bul·la per la qual constituïa en parròquies i posava sota la seva protecció les esglésies de Mallorca, quatre a Ciutat i trenta-una a la Part Forana. Una d'aquestes era la parròquia de Sant Joan de Calvià, que apareix consignada en la bul·la com a «Sancti Johannis de Cauiano».

La festa de Sant Joan se celebra el 24 de juny, just després del solstici d'estiu, que marca l'inici de la nova estació. És l'època en què les nits són les més curtes de l'any i els dies els més llargs, el moment en què el Sol és en el seu punt més alt. Segons la llegenda, el Sol celebra el seu sant aquest dia, i com que és el rei i senyor del cel, ell, la Lluna i els estels estan de festa grossa. També es diu que per aquest temps s'encén una gran foguera al cel que precipita i accelera la creixença de tots els fruits.

Imatge de sant Joan en una estampa del primer terç del segle XIX publicada per Joan Amades en el seu *Costumari català*.

Imatge de sant Joan Baptista que presideix el retaule major de l'església de Calvià.

ICONOGRAFIA DEL SANT

La representació de sant Joan és la pròpia d'un anacoreta, és a dir, aquell que viu al desert dedicat a l'oració i a la penitència. Per això sol anar vestit amb una túnica de pells. Un dels seus atributs més destacats és l'anyell, relacionat amb la denominació de Crist com a «anyell de Déu». L'anyell pot estar ajagut sobre un llibre o pot aparèixer contingut en un flabell o estendard circular, la qual cosa és habitual en l'art de l'àmbit català. L'escut de Calvià en fa una simplificació, i només hi surt l'anyell.

PATRONATGE

Segons la tradició, sant Joan era fuster i treballava a casa del seu oncle sant Josep. Quan s'establí per si mateix, per no fer-li la competència, va especialitzar-se a fer mobles, mentre que el sant Patriarca feia altres feines bastes. Així és com sant Josep va esdevenir també patró dels fusters i, per extensió, dels boters i mestres d'aixa. L'invocaven així mateix els matrimonis desavinguts i les mares que tenien fills soldats. També era advocat contra els incendis i tots els estralls que se'n derivaven. Rebia igualment la devoció dels qui muntaven a cavall, perquè els guardàs de caure'n.

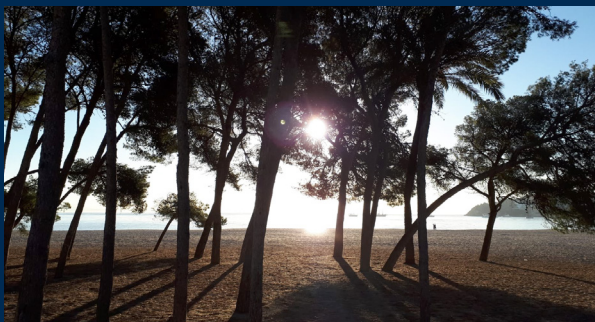
EL PERSONATGE HISTÒRIC

Sant Joan visqué austerament als deserts de Judea, on predicava al poble la conversió, per preparar-lo al judici del Regne de Déu. Segons Lluç, Joan, nascut poc temps abans que Jesús, començà a predicar l'any 27 o 28 dC. La seva predicació feu un impacte gran en el poble. Batiava en l'aigua del Jordà, ritual que acompanyava d'una confessió dels pecats, com a signe del perdó i compromís de vida nova. Ensenyava a la gent a compartir el menjar i el vestit amb els més necessitats i acollia benigneament persones de mala reputació, com publicans i soldats. Jesús i alguns dels seus deixebles havien viscut en el cercle dels seguidors de Joan. Els evangelis interpreten la seva missió com una preparació de la de Jesús, més gran que la de Joan. Joan fou fet decapitar per Herodes Antipas, instigat per Herodias, muller del seu germà, amb qui convivia il·legalment. La festa del martiri de sant Joan se celebra el 29 d'agost (Degollació de sant Joan Baptista, dita també Sant Joan Degollaci).

ANTECEDENTS HISTÒRICS DE LA FESTA DE SANT JOAN

La majoria de pobles de les civilitzacions antigues, celebraven en aquesta data el solstici d'estiu. És el moment de l'any en què Sol es troba al punt més alt del zenit i quan és visible per més espai de temps; per tant, és el moment màxim de claror de sol i el dia més llarg de l'any («Sant Joan, el dia més gran»). Aquesta festa del solstici ha pervingut, cristianitzada, fins avui L'Església permeté la pervivència de moltes celebracions paganes, o les adaptà, sempre que consideràs que no eren danyoses per a la fe.

A l'antiga Grècia, començava l'any pel solstici d'estiu. Celebraven les festes dedicades al déu Apol·lo, divinitat representativa del Sol, durant les quals encenien grans fogueres de caràcter purificador.

Sortida del sol a la platja de Palmanova.

Les festes i els costums de la nit de Sant Joan recorden també molt les pal·lílies romanes – festes en honor de Pal·les, que en temps passat havia estat la divinitat del Sol –, durant les quals s'encenien fogueres i hom creia que les aigües i les herbes tenien virtut.

També les festes efesties –celebrades pels grecs en honor de Vulcà, i que foren copiates i continuades pels romans– semblen un antecedent de les falles de Sant Joan. Els efestus corrien com a bojos amb atxes enceses a les mans i deixaven al seu darrera tota una estela de guspíres i de claror. Uns jocs semblants es practicaren a l'Edat Mitjana i molt més ençà, com a part dels divertiments de cavallers i senyors.

TRADICIONS I CELEBRACIONS ASSOCIADES A LA FESTA DE SANT JOAN

La celebració popular de la festa de Sant Joan té una antiga tradició a Europa, principalment a la Mediterrània. El cristianisme assimilà molts dels vells mites i costums pagans relacionats amb la festa del solstici d'estiu. A les terres de parla catalana, en especial al Principat, la festa s'inicia la vigília a la nit, i l'element més característic n'és el foc (amb forma de fogueres). Modernament, en ambients urbans se celebra, a més, la revetlla amb balls i focs d'artifici.

El foc

L'element més important de les celebracions relacionades amb Sant Joan és el foc. El poble conta diverses tradicions com a origen de les fogueres que s'encenen durant la vigília del sant.

La més estesa és la que fa referència a l'embaràs coincident de la Mare de Déu, la mare de sant Joan i la de sant Judes. Estant totes tres embarassades, acordaren que la primera que infantàs encendria una foguera a dalt d'un turó proper. Justament fou la mare de sant Joan la primera que ho va fer, i de llavonces ençà les fogueres que s'encenen recorden el fet. Altres relats o interpretacions puen els orígens de les fogueres en les terribles epidèmies que delmaren la humanitat en temps passat, com a mesura profilàctica, o bé els fan procedir d'encanteris o cerimònies màgiques destinades a assegurar la claror del sol als homes, animals i plantes. També s'han interpretat com a element simplement purificador, o com a element destructiu de les males herbes que dificulten el creixement del blat, cosa que es pot relacionar amb el fet que les fogueres s'encenen moltes vegades amb feixos d'herbes espinoses (recordem aquí les fogueres de gatosa que s'encenen as Capdellà per sant Sebastià).

Actualment, els calvianers, sobretot els joves, celebren la nit de Sant Joan, com per tot Mallorca, encenent i vetlant fogueres a les platges del terme fins ben entrada la matinada. L'Ajuntament de Calvià amenitza la vetlada amb dos concerts, respectivament, a les platges de Santa Ponça i Palmanova, adreçat més als joves, en el primer cas, i en un format més familiar, en el segon.

Les herbes remeieres i l'aigua

Antigament, per la festa de Sant Joan hi havia el costum d'anar a cercar herbes aromàtiques, a les quals s'atribuïen virtuts màgiques. A Mallorca, es creu que aquesta nit es pot collir s'*herba des uis*, així anomenada perquè és un gran remei per guarir la ceguesa. Ningú no la coneix, aquesta herba, perquè, segons la creença, adopta diverses formes, semblants a les d'altres espècies, amb les quals es confon, però aquesta nit es fa identificable perquè té la propietat de lluir i de desprendre calor.

Un altre costum entre el poble propi d'aquesta celebració era anar a fer bany i ablucions a les fonts, els rius i les platges, perquè es creia que aquest dia les aigües tenien virtuts especials.

Concert de la revetlla de Sant Joan a la platja de Palmanova

Cercant les herbes de la bonaventura.

«Cercant les herbes de la bonaventura». Gravet publicat per Joan Amades en el seu *Costumari català*.

Les «màgiques» herbes aromàtiques.

Imatge de sant Joan Pelós publicada per Joan Amades en el seu *Costumari català*.

Sant Joan Pelós

A Mallorca, antigament, particularment a Pollença, sortia aquest dia un personatge que figura ser sant Joan, conegut com «sant Joan Pelós», perquè anava cobert amb una pell de me, sense tondre i amb tota la llana (diuen que ell no va vestir altra cosa que pells d'ovella). La seva missió era ballar, amb un anyell sota el braç, i provocar les rialles del públic.

Els picats de glosadors

També a Mallorca, antigament es feien picats de glosadors que argüien sobre les gràcies i virtuts del dia i de la nit i en els quals solia dominar el qui defensava les gràcies de la fosca per sobre de les de la claror solar.

EL JOANART DE CALVIÀ

D'ençà l'any 2016, entre els actes festius del dia del patró del poble, l'Ajuntament de Calvià organitza el que es coneix com a «JoanArt», una celebració que ofereix al públic exposicions d'art i altres mostres d'activitats artístiques pels carrers i altres espais de la Vila, en combinació amb actuacions musicals i gastronomia. Tot i la seva curta trajectòria, el JoanArt ja ha esdevingut un referent en el calendari festiu i cultural del municipi.

Interpretació musical a damunt l'Aljub Vell de Calvià en ocasió del JoanArt 2017.

ALGUNES CANÇONS, LOCUCIONS I REFRANYS

Cançons

«El dia de Sant Joan
n'és festa tot lo dia;
en fan festa els cristians
i els moros de Moreria;
tallen el pa el dia abans
per millor folgar aquell dia».

Locucions

«Haver de menester les herbes de
Sant Joan» per fer una cosa: neces-
sitar molt de temps.

Refrans

«Tots tenim, i sant Joan té es xot»: vol dir que tots patim un mal o altre, o tenim un defecte o altre.
«Sant Joan i Sant Pere, adéu primavera».
«Per Sant Pere i Sant Joan, la calor va en gran».
«Aigua per Sant Joan, cap guany i molta fam».
«Aigua per Sant Joan, celler buit i molta fam».
«Sant Joan plovent, fa el vi dolent».

BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. *Diccionari català-valencià-balear*. 2a edició, Palma: Editorial Moll 2005 (10 volums).

FUNDACIÓ ENCICLOPÈDIA CATALANA. (1980). *Gran Enciclopèdia Catalana* (versió electrònica). Veu «Sant Joan». Barcelona: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0034545.xml>.

GALMÉS RIERA, Antoni. *Cultura Popular Mallorquina. Aplec de Pautes*. Edició patrocinada per Caixa de Balears "Sa Nostra", Palma 1982.

GARRIDO, Carlos. *Mallorca Màgica*. Promomallorca Edicions, S.A. Palma de Mallorca, abril 1987.

VICENÇ I BATLE, Antoni. *L'antiga església de Calvià (segles XIII-XIX)*. Col·lecció «Valldargent», 2, Ajuntament de Calvià 1998.

Departament de Cultura

www.calvia.com/cultura
Tel.: 971 139 181
a/e: cultura@calvia.com

Segueix-nos a:

f Facebook: [culturacalvia](https://www.facebook.com/culturacalvia)
@ Instagram: [@calviacultura](https://www.instagram.com/calviacultura)
t Twitter: [@culturacalvia](https://www.twitter.com/culturacalvia)